

Mgr Joanna Kiraga

Uniwersytet Gdański

ORCID: 0000-0002-7815-7273

e-mail: joanna.kiraga@ug.edu.pl

Sytuacja prawna nowych i nowo powstałych dzierżawców obwodów łowieckich w kontekście racjonalnej gospodarki łowieckiej

Legal situation of the new and newly created lessees of hunting districts in the context of rational hunting management

Streszczenie

Jednym z zadań należących do kół łowieckich jest prowadzenie gospodarki łowieckiej w dzierżawionych obwodach łowieckich. Obwody te mogą być dzierżawione przez dotychczasowych dzierżawców, nowych dzierżawców oraz nowo powstałych dzierżawców. Aktualnie obowiązujące przepisy stwarzają preferencyjne warunki konkurencji dla dotychczasowych dzierżawców, pozbawiając tym samym nowych oraz nowo powstałych dzierżawców szansy na zawarcie umowy. Trudna sytuacja nowych i nowo powstałych dzierżawców wynika również ze wzrastającej liczby kół łowieckich i jednocześnie ulegającej zmniejszeniu liczby obwodów łowieckich. W takim stanie rzeczy konieczne jest podjęcie działań legislacyjnych, które przywrócą równowagę między różnymi kategoriami dzierżawców oraz wyeliminują praktyki sprzeczne z założeniami racjonalnej gospodarki łowieckiej.

Słowa kluczowe: gospodarka łowiecka, obwody łowieckie, koła łowieckie, umowa dzierżawy, zasada pierwszeństwa

JEL: K12, K32

Abstract

One of the tasks of hunting clubs is to conduct hunting management in the leased hunting districts. These districts can be leased by existing lessees, new lessees and newly created lessees. The regulations currently in force create preferential conditions of competition for the existing lessees, thus depriving new and newly established lessees of a chance to conclude a contract. The difficult situation of the new and newly established lessees also results from the increasing number of hunting clubs and, at the same time, the decreasing number of hunting districts. In such a state of affairs, it is necessary to take legislative action that will restore the balance between different categories of lessees and eliminate practices contrary to the assumptions of rational hunting management.

Keywords: hunting management, hunting districts, hunting associations, lease agreement, priority rule

Wstęp

Działalność podejmowana przez podmioty zajmujące się łowiectwem oraz polityka prowadzona wobec nich są elementami zarządzania lasami, zasobami naturalnymi, jak również elementami wpływu na środowisko¹. W polskim modelu gospodarki łowieckiej podmiotami odpowiedzialnymi za prowadzenie tej gospodarki są co do zasady osoby prawne o charakterze korporacyjnym – koła łowieckie Polskiego Związku Łowieckiego (Pązik & Słomski, 2015,

s. 157). Wykonują one działalność w zakresie ochrony, hodowli i pozyskiwania zwierzyny w dzierżawionych od Skarbu Państwa obwodach łowieckich². Zgodnie z art. 23 ust. 1 ustawy Prawo łowieckie (dalej jako pr.łow.)³ obwodem łowieckim jest obszar gruntów o ciągłej powierzchni⁴ zamkniętej jego granicami, nie mniejszy niż trzy tysiące hektarów, na którego obszarze istnieją warunki do prowadzenia łowiectwa⁵. Tworzenie obwodów łowieckich o mniejszej niż trzy tysiące hektarów powierzchni jest jednak dopuszczalne pod pewnymi warunkami. Odbywa się to za zgodą ministra wła-

ściwego do spraw środowiska w szczególnych przypadkach, uzasadnionych względami racjonalnej gospodarki łowieckiej i warunkami terenowymi⁶. Podziału na obwody łowieckie w obrębie województw dokonują poszczególne sejmiki województw. Natomiast projekty uchwał przygotowują odpowiedni marszałkowie województw. Dokonując analizy danych dotyczących kół i członków oraz obwodów łowieckich Polskiego Związku Łowieckiego w latach 2017–2022, które przedstawiają roczniki statystyczne leśnictwa⁷, należy stwierdzić, że w latach 2017–2020 liczba obwodów łowieckich ulegała zmniejszeniu. Jedynie w 2021 r. utworzono o 76 obwodów łowieckich więcej niż w roku poprzednim, jednak już w 2022 r. ich liczba ponownie została zmniejszona. Utworzono wówczas o 4 obwody mniej niż w roku 2021. Tendencji spadkowej, która dominuje w zakresie liczby tworzonych obwodów łowieckich można przeciwstawić tendencję wzrostową odnoszącą się do liczby powstających kół łowieckich. W latach 2017–2022, z wyjątkiem roku 2018, liczba kół łowieckich ulegała zwiększeniu. Należy przy tym wspomnieć, że w 2018 r. było tylko o 6 kół łowieckich mniej niż w roku 2017, ale w następnych latach liczba kół łowieckich wzrosła o ponad 200.

Stan asymetrii, który występuje między liczbą tworzonych obwodów łowieckich oraz liczbą powstających kół łowieckich ma doniosłe konsekwencje praktyczne szczególnie dla nowo powstałych kół łowieckich. Z uwagi na ograniczoną, niedostatecznie wysoką liczbę tworzonych obwodów łowieckich nie mają one realnych szans na zawarcie umowy dzierżawy obwodu łowieckiego. Jednocześnie należy zauważyć, że prawo łowieckie nie formułuje zasady, w myśl której jedno koło łowieckie może dzierżawić jeden obwód łowiecki. W konsekwencji dochodzi do sytuacji, gdy niektóre koła łowieckie dzierżawią kilka obwodów łowieckich, pozbawiając inne, zazwyczaj nowo powstałe koła łowieckie, możliwości uczestniczenia w wykonywaniu gospodarki łowieckiej. Istotny wpływ na kształtowanie pozycji kół łowieckich ma rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska w sprawie trybu składania i rozpatrywania wniosków o dzierżawę obwodów łowieckich oraz kryteriów oceny tych wniosków i wnioskodawców⁸. Zaproponowane w nim procedury wyboru dzierżawcy obwodu łowieckiego nie stwarzają, jak się wydaje, jednakowych warunków konkurencji dla wszystkich podmiotów ubiegających się o dzierżawę obwodu łowieckiego. Poza grupą uprzywilejowaną znajdują się nowe i nowo powstałe koła łowieckie. W sposób pośredni dostęp do obwodów łowieckich dla tych kół ograniczają również uregulowania zawarte w ustawie Prawo łowieckie. Krytyce można poddać przepisy, które wyznaczają rolę podmiotów uczestniczących w procesie zawierania umowy dzierżawy oraz postanowienia umów, które określając przypadki, w których dopuszczalne jest wypowiedzenie umowy dzierżawy, ograniczają się wyłącznie do wyraźnych ustawowych zapisów.

Poniżej zostanie podjęta próba wyznaczenia kierunków zmian w przepisach celem przywrócenia równowagi między różnymi kategoriami dzierżawców obwodów łowieckich. Dodatkowym polem oddziaływania proponowanych zmian legislacyjnych będzie obszar praktyk sprzecznych z założe-

niami racjonalnej gospodarki łowieckiej. Brak rotacji wśród dzierżawców sprzyja bowiem prowadzeniu gospodarki łowieckiej w sposób godzący w ogólne reguły wykonywania tej działalności. Tytułem wprowadzenia należy wskazać definicję racjonalnej gospodarki łowieckiej. Zgodnie ze stanowiskiem wyrażonym w doktrynie jest to gospodarka, która pozwala na zachowanie gatunków zwierząt łownych i jednocześnie nie prowadzi do niekontrolowanego rozwoju ich populacji, co mogłoby narazić na poważne szkody rolnictwo albo inne formy działalności ludzkiej prowadzonej na obszarze obwodów łowieckich i poza nimi (Pązik & Słomski, 2015, s. 23). Wiąże się z tym obowiązek dzierżawców, który polega na racjonalnym gospodarowaniu przedmiotem dzierżawy i zachowaniu jego substancji. Należy podkreślić, że gospodarowanie obwodem łowieckim odbywa się nie tylko w interesie dzierżawcy, ale również w interesie społecznym, gdyż gospodarowanie w takim celu wiąże się z ochroną naturalnych, żywych zasobów przyrody jako dobra ogólnonarodowego (Szachulowicz, 2001, s. 163).

Katalog dzierżawców obwodów łowieckich oraz kryteria ich oceny

W § 1 rozporządzenia Ministra Klimatu i Środowiska w sprawie trybu składania i rozpatrywania wniosków o dzierżawę obwodów łowieckich oraz kryteriów oceny tych wniosków i wnioskodawców został zawarty zbiór definicji legalnych sformułowanych na potrzeby tego aktu normatywnego. Pierwsze trzy punkty § 1 rozporządzenia nie służą jednak wyłącznie klaryfikacji pojęć. Ustawodawca wyodrębnił w nich trzy kategorie podmiotów, które są uprawnione do tego, aby złożyć wnioski o dzierżawę obwodów łowieckich. Należą do nich: dotychczasowi dzierżawcy, nowi dzierżawcy oraz nowo powstały dzierżawcy. Biorąc pod uwagę okoliczność, że za każdym rodzajem dzierżawcy kryje się koło łowieckie z określonym stażem w zakresie dzierżawy obwodu łowieckiego, w celu zachowania spójności terminologicznej zasadne jest odwołanie się do definicji poszczególnych dzierżawców. Za dotychczasowego dzierżawcę uważa się koło łowieckie, które przed dniem złożenia wniosku o dzierżawę obwodu łowieckiego jako ostatnie dzierżawiło przez okres co najmniej jednego łowieckiego roku gospodarczego obwód łowiecki, którego dotyczy wniosek albo którego większa część powierzchni obejmuje obszar wchodzący w skład nowego obwodu łowieckiego, powstałego w następstwie podziału województw na obwody łowieckie. Przez nowego dzierżawcę należy rozumieć koło łowieckie, które przed dniem złożenia wniosku o dzierżawę obwodu łowieckiego dzierżawiło przez okres co najmniej jednego łowieckiego roku gospodarczego inny obwód łowiecki. Natomiast nowo powstałym dzierżawcą jest koło łowieckie, które przed dniem złożenia wniosku o dzierżawę obwodu łowieckiego nie dzierżawiło żadnego obwodu łowieckiego albo dzierżawiło obwód łowiecki przez okres krótszy niż jeden łowiecki rok gospodarczy.

Przechodząc do analizy kryteriów oceny (potencjalnych) dzierżawców, należy wskazać, że kryteria te w przypadku dotychczasowych oraz nowych dzierżawców są w zasadniczej mierze tożsame. Podmioty te są rozliczane z:

- wykonania rocznego planu łowieckiego w zakresie pozyskania zwierzyny grubej, z wyłączeniem dzików;
- wykonania rocznego planu łowieckiego w zakresie pozyskania dzików;
- liczby członków koła łowieckiego przypadającej na powierzchnię obwodu łowieckiego, po wyłączeniach, o których mowa w art. 26 pr.łow.;
- posiadania poletek łowieckich, łąk śródleśnych i przyleśnych lub remiz śródpolnych;
- zatrudnienia lub powołania strażnika łowieckiego oraz
- stosunku zasądzonych przez sąd świadczeń pieniężnych za szkody w płodach i uprawach rolnych spowodowanych przez zwierzynę do wszystkich świadczeń pieniężnych wypłaconych tytułem odszkodowań za szkody w płodach i uprawach rolnych spowodowanych przez zwierzynę na obszarze obwodu łowieckiego.

Horyzont koherentności kryteriów oceny dotychczasowych i nowych dzierżawców wyznaczają różnice w zakresie wartości punktowych przyjętych w ramach poszczególnych kryteriów oraz niejednolite obwody łowieckie stanowiące przedmiot oceny. W przypadku dotychczasowych dzierżawców zrealizowanie każdego z kryteriów jest badane w odniesieniu do obwodu łowieckiego, którego dotyczy wniosek o dzierżawę, podczas gdy u nowych dzierżawców uwzględnia się wszystkie obwody łowieckie dzierżawione przez nowego dzierżawcę. Kryteria odmienne od wyżej wymienionych są brane pod uwagę przy ocenie nowo powstałego dzierżawcy. Wówczas istotne znaczenie mają stosunek liczby członków wnioskującego koła łowieckiego zamieszkających w powiatach, na obszarze których leży obwód łowiecki, którego dotyczy wniosek o dzierżawę obwodu łowieckiego, do ogólnej liczby członków tego koła łowieckiego oraz stosunek liczby członków wnioskującego koła łowieckiego niezrzeszonych w innych kołach łowieckich i niebędących rezydentami innych kół łowieckich do ogólnej liczby członków tego koła łowieckiego.

Zadekretowane przepisami rozporządzenia kryteria oceny dotychczasowych, nowych oraz nowo powstałych dzierżawców nie zyskały powszechnej akceptacji. Jeszcze na etapie konsultacji treści rozporządzenia adwersarze wyrażali sprzeciw wobec przyjęcia kryteriów wyłaniania dzierżawców opartych głównie na realizacji rocznych planów odstrzału. Wskazywano, iż ukształtowana w ten sposób hierarchia kryteriów będzie stwarzała korzystniejsze warunki konkurencji dla kół nastawionych na eksploatację zwierzyny. Ponadto autorom projektu rozporządzenia zarzucono zaniedbania legislacyjne, m.in. w postaci braku wprowadzenia kryterium nawiązującego do działalności kół w zakresie edukacji i promocji, w tym kształtowania pozytywnego wizerunku myśliwych i łowiectwa. Duża waga podnoszonych kwestii oraz ich znaczenie dla kół łowieckich są niezaprzeczalne, niemniej problemem bardziej złożonym, a przez to wymagającym naświetlenia, jest budząca kontrowersje natury prawnej i celo-

wościowej zasada pierwszeństwa w zawarciu umowy dzierżawy, która przysługuje dotychczasowym dzierżawcom. Fakt, iż powróciła ona na grunt prawa łowieckiego po stosunkowo krótkiej nieobecności, dodatkowo inspiruje do podjęcia rozważań.

Zasada pierwszeństwa dzierżawy obwodu łowieckiego

Pierwotnie zasada pierwszeństwa wyrażona była w art. 29 ust. 2 zd. 2 pr.łow. Przepis ten, uchylony przez ustawę z 14.12.2017 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia zwalczania chorób zakaźnych zwierząt⁹, przewidywał, że po upływie 10-letniego okresu dzierżawy obwodu łowieckiego, który jest okresem minimalnym, dotychczasowemu dzierżawcy będzie przysługiwało pierwszeństwo w zawarciu umowy dzierżawy na dalszy okres¹⁰. Patrząc na działania ustawodawcy z perspektywy historycznej, można wyprowadzić dwojakiego rodzaju wnioski. Pierwszy z nich dotyczy tego, że podjęta wówczas decyzja o rezygnacji z zasady pierwszeństwa nie wpłynęła na minimalny okres dzierżawy, który niezmienne wynosi 10 lat. Natomiast drugi wniosek koncentruje się na absencji zasady pierwszeństwa, która miała jedynie charakter temporalny i przyniosła zmianę formy prawa powszechnie obowiązującego, które statuuje tę zasadę. Od 2021 r. zasada pierwszeństwa wyrażona jest w akcie wykonawczym do ustawy, a dokładnie w stanowiącym przedmiot analizy rozporządzeniu Ministra Klimatu i Środowiska w sprawie trybu składania i rozpatrywania wniosków o dzierżawę obwodów łowieckich oraz kryteriów oceny tych wniosków i wnioskodawców. Należy przyznać, że pod względem podmiotowym nie różni się ona od zasady pierwszeństwa sformułowanej w uchylonym przepisie pr.łow. W dalszym ciągu ogólna preferencja prawodawcy, jeżeli chodzi o zawarcie umowy dzierżawy obwodu łowieckiego, okazywana jest dotychczasowym dzierżawcom. Najbardziej łagodną postać zasady pierwszeństwa prezentuje, jak się wydaje, § 7 ust. 2 rozporządzenia. Zgodnie z nim, jeżeli dotychczasowy dzierżawca uzyskał co najmniej 65% maksymalnej liczby punktów, to obwód łowiecki wydzierżawia się temu wnioskodawcy. Szczególnej intensywności w promowaniu dotychczasowego dzierżawcy można się dopatrzeć w § 8–10 rozporządzenia. Tytułem przykładu warto wskazać na § 9 rozporządzenia, który odnosi się do sytuacji, gdy o obwód łowiecki ubiegają się dotychczasowy oraz nowo powstały dzierżawca. Przewiduje on, że jeżeli o dzierżawę obwodu łowieckiego, oprócz dotychczasowego dzierżawcy, który nie uzyskał co najmniej 65% maksymalnej liczby punktów, ubiega się nowo powstały dzierżawca, dokonuje się oceny dotychczasowego dzierżawcy i nowo powstałego dzierżawcy na podstawie kryteriów przewidzianych dla nowo powstałego dzierżawcy. Tym samym dotychczasowy dzierżawca, który nie sprostował wymaganiom właściwym dla swojej kategorii, podlega ocenie według kryteriów mniej rygorystycznych, które obowiązują nowo powstałego dzierżawcę. Ponadto,

jak wynika z § 9 ust. 2 rozporządzenia, do sumy punktów uzyskanych przez dotychczasowego dzierżawcę według oceny dokonanej na podstawie kryteriów określonych dla nowo powstałego dzierżawcy dolicza się dodatkowe punkty w przypadkach tam wskazanych. Wybór dzierżawcy obwodu łowieckiego opiera się na ustaleniu, który wnioskodawca uzyskał większą liczbę punktów, z zastrzeżeniem, że jeżeli więcej niż jeden wnioskodawca uzyskał równą liczbę punktów, w tym dotychczasowy dzierżawca, obwód łowiecki wydzierżawia się dotychczasowemu dzierżawcy.

W warunkach takich jak wyżej opisane trudno jest mówić o obowiązywaniu uczciwych zasad konkurencji, które pozwalają na wyłonienie dzierżawcy dającego gwarancję należytego prowadzenia gospodarki łowieckiej. Zasada pierwszeństwa czy też raczej polityka kilku szans, jaką ustawodawca stworzył dla dotychczasowych dzierżawców, pozbawia możliwości uzyskania obwodów nowych i nowo powstałych dzierżawców, którzy mogliby w lepszy sposób realizować powierzone im zadania, a także już w samych założeniach przeczy założeniom racjonalnej gospodarki łowieckiej. Aby skutki stanu niezgodności między zasadą pierwszeństwa i racjonalną gospodarką łowiecką były mniej dotkliwe, można zaproponować następujące rozwiązania: ograniczenie doniosłości zasady pierwszeństwa do przypadku, gdy dotychczasowy dzierżawca osiągnął niezbędne minimum na poziomie 65% maksymalnej liczby punktów, chociaż i ten niezbyt wysoki próg punktowy może budzić uzasadnione wątpliwości, albo też wprowadzenie zastrzeżenia, że zasada pierwszeństwa będzie dotyczyła wyłącznie jednego obwodu łowieckiego. Stanowisko wyrażające podejście kompromisowe pomiędzy postulowanym przez środowiska związane z łowiectwem usunięciem albo utrzymaniem w dotychczasowym brzmieniu zasady pierwszeństwa powinno w niezbędny sposób zabezpieczyć interesy nowych i nowo powstałych dzierżawców poprzez umożliwienie im rywalizowania z dotychczasowymi dzierżawcami.

Rola starosty i podmiotów uczestniczących w procesie zawierania umowy dzierżawy obwodu łowieckiego

Koło łowieckie składa wniosek o dzierżawę obwodu łowieckiego we właściwym zarządzie okręgowym Polskiego Związku Łowieckiego¹¹. Zarząd okręgowy PZŁ dokonuje analizy formalnej tego wniosku pod względem jego kompletności. W zależności od tego, czy wniosek zawiera braki formalne, czy też jest zupełny, zarząd okręgowy odpowiednio wzywa wnioskodawcę do uzupełnienia wniosku albo przekazuje go komisji¹², do której zadań należy weryfikacja prawdziwości danych zawartych we wniosku o dzierżawę obwodu łowieckiego oraz ocena wnioskodawcy lub wnioskodawców. Po dokonaniu tejże oceny komisja podejmuje uchwałę w sprawie oceny wniosku o dzierżawę obwodu łowieckiego i wnioskodawcy oraz wskazuje wnioskodawcę, którego należy przedstawić we wniosku zarządu okręgowego PZŁ o dzierżawę obwodu łowieckiego. Wniosek zarządu

okręgowego PZŁ jest przekazywany wydzierżawiającemu wraz z wnioskiem o dzierżawę obwodu łowieckiego złożonym przez wnioskodawcę wskazanego przez komisję oraz uchwałą komisji. W przypadku obwodów łowieckich polnych wniosek ten jest adresowany do starosty¹³. Jeżeli obwód łowiecki znajduje się na terenie więcej niż jednego powiatu, wniosek kierowany jest do starosty powiatu, na którego terenie znajduje się największa część obwodu łowieckiego.

Po otrzymaniu wniosku o oddanie obwodu w dzierżawę starosta, w ramach czynności z zakresu administracji rządowej, jest obowiązany do nadania mu dalszego biegu. W pierwszej kolejności powinien on zwrócić się do wójta gminy (burmistrza, prezydenta miasta) oraz odpowiedniej izby rolniczej o wydanie opinii na temat wnioskodawcy. Opinie wydawane przez te podmioty nie mają z góry określonej formy, elementów, terminów¹⁴ i, co szczególnie istotne, nie mają też charakteru wiążącego. Tym samym starosta nie jest związany ich treścią, *ergo* może wziąć je pod uwagę, ale nie jest do tego zobowiązany. Należy przy tym wspomnieć, że przedmiotowe opinie nie są opiniami, o których mowa w art. 106 ustawy Kodeks postępowania administracyjnego¹⁵. Zajęcie stanowiska przez opiniodawcę nie wymaga zatem wydania postanowienia. Mając na względzie tę okoliczność, za wystarczające można uznać sformułowanie zwykłego pisma, chociaż jak pokazuje praktyka, niektóre organy rzeczywiście wyrażają swoje stanowisko w formie postanowienia. Zważywszy na to, że brak przedłożenia opinii staroście nie jest obciążony żadnymi konsekwencjami, nie rzadko takie opinie nie są w ogóle przedstawiane. Zaniechania organów, które powinny wyrazić opinię na temat wnioskodawcy, być może wynikają z faktu, że organy nie wiedzą, czym mają się kierować przy ocenie wnioskodawcy. Akty normatywne nie zawierają żadnych wytycznych, które mogłyby ukierunkować organy przy wyrażaniu opinii. Jeżeli jednak starosta otrzyma opinie, to przypadek, gdy wszystkie otrzymane opinie są pozytywne, a zatem wójt gminy (burmistrz, prezydent miasta) i izba rolnicza nie mają żadnych zastrzeżeń do zaproponowanego dzierżawcy obwodu łowieckiego, stanowi najlepszy układ zdarzeń. Jeżeli pojawią się opinie negatywne, sytuacja nie jest klarowna. Złazszcza, jeżeli opinia nie zwiera uzasadnienia i starosta nie zna powodów, dla których miałby odmówić podpisania umowy z danym kołem łowieckim. Należy przy tym wspomnieć, że podstawą negatywnych ocen kół łowieckich są najczęściej skargi, które rolnicy zgłaszają do organów „pierwszego kontaktu”. Ich przedmiotem jest niewywiązywanie się przez dotychczasowych dzierżawców obwodów łowieckich ze swoich obowiązków w zakresie wynagradzania szkód łowieckich wyrządzonych przez zwierzynę¹⁶. Jeżeli zarzuty te okazałyby się zasadne, to zaniechania kół łowieckich można by uznać za zagrożenie dla realizacji celów gospodarki łowieckiej¹⁷.

Dostrzegając w takich okolicznościach potrzebę zmiany dzierżawcy obwodu łowieckiego oraz jednocześnie możliwość otrzymania tego obwodu przez nowych lub nowo powstałych dzierżawców, należy zaproponować wprowadzenie zmian do przepisów regulujących opinie. Przede wszystkim

na opiniodawców należałoby nałożyć obowiązek prawny wydawania opinii. Opinie te powinny być wydawane w określonym terminie i niezależnie od oceny koła łowieckiego (pozytywnej lub negatywnej) powinny zawierać uzasadnienie. Niezbędne wydaje się także określenie kryteriów, którymi opiniodawcy powinni się kierować przy ocenie wnioskodawcy. Ponadto należałoby rozważyć wprowadzenie wzoru opinii, który pozwoliłby na ujednolicenie praktyk w tym zakresie. Można by się również zastanowić nad zmianą adresata obowiązku wystąpienia o opinie. Jeżeli bowiem na szczeblu zarządu okręgowego PZŁ dochodzi do ustalenia, które koło łowieckie zostanie wskazane we wniosku tego organu o dzierżawę obwodu łowieckiego, który to wniosek jest następnie przekazywany wydzierżawiającemu, to nie ma przeszkód, aby występował on również o wydanie opinii do właściwych organów. Jedynie w takich okolicznościach, a więc gdy organ Polskiego Związku Łowieckiego posiada wiedzę na temat tego, jak działalność koła jest oceniana przez niezależne podmioty, można by uznać, że zasadnie składa on wniosek o dzierżawę obwodu łowieckiego na rzecz danego koła łowieckiego, odmawiając jednocześnie złożenia takiego wniosku na rzecz innego koła łowieckiego¹⁸.

Przypadki, w których dopuszczalne jest wypowiedzenie umowy dzierżawy

Zgodnie z art. 29a ust. 2 pr.łow. umowa dzierżawy obwodu łowieckiego ulega rozwiązaniu *ex lege* w trzech przypadkach:

- wyłączenia obwodu łowieckiego z wydzierżawienia¹⁹;
- rozwiązania koła łowieckiego oraz
- na skutek zgodnego oświadczenia stron.

Następne dwa przypadki, w których stosunek prawny pomiędzy wydzierżawiającym a dzierżawcą obwodu łowieckiego ustaje, określa art. 29a ust. 2a pr.łow. Wskazuje on sytuacje, w których wydzierżawiający może wypowiedzieć umowę dzierżawy bez zachowania terminów wypowiedzenia. Dzieje się tak w przypadku nieusprawiedliwionego niezrealizowania przez dzierżawcę obwodu łowieckiego rocznego planu łowieckiego na poziomie co najmniej 80% określonej w tym planie minimalnej liczby zwierzyny grubej do pozyskania w każdym z trzech następujących po sobie łowieckich lat gospodarczych albo negatywnej oceny prowadzenia gospodarki łowieckiej przez dzierżawcę obwodu łowieckiego, wynikającej z postępowania kontrolnego przeprowadzonego przez Polski Związek Łowiecki. W kontekście przywołanych przesłanek należy odnotować, że prawodawca nie zdecydował się na wprowadzenie do ustawy przepisu wskazującego na możliwość rozwiązania umowy dzierżawy w przypadku naruszenia przez koło łowieckie obowiązków wynikających z umowy. Należy zwrócić uwagę, że treść umowy dzierżawy obwodu łowieckiego jest kształtowana nie tylko przez prawodawcę, ale i przez strony konkretnej umowy. Mogą one ułożyć stosunek prawny stosownie do własnych potrzeb i oczekiwań, a więc mogą wprowadzić inne przesłanki przedterminowego rozwiązania umowy dzierżawy obwodu

łowieckiego niż te wskazane w pr.łow. Zważywszy na to, że korzystanie z zasady swobody umów przy ustalaniu treści umowy o dzierżawę obwodu łowieckiego nie jest czymś powszechnym, warto zastanowić się nad tym, co jest przyczyną takiego stanu rzeczy.

Art. 29a ust. 1 pr.łow., określając elementy²⁰, które powinna zawierać umowa dzierżawy obwodu łowieckiego, posługuje się sformułowaniem „w szczególności”. Sugeruje ono, że wymienione w tym przepisie elementy umowy dzierżawy nie wyczerpują jej dopuszczalnej treści, a raczej stanowią *minimum minimorum* (por. Stec, 2014, s. 164). Ponadto, art. 29a ust. 3 pr.łow. wskazuje, że w sprawach nieuregulowanych w pr.łow. stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego dotyczące dzierżawy.

W okolicznościach takich jak przedstawione należy wspomnieć, że umowa dzierżawy obwodu łowieckiego nie jest typową umową prawa cywilnego. Tryb jej zawierania, strony umowy czy też nawet jej przedmiot nie pozwalają na zakwalifikowanie jej do tradycyjnych umów cywilnoprawnych. Trzeba zauważyć, że występujące w tej umowie odrębności przybliżają ją w pewien sposób do umów administracyjnoprawnych. W zakresie charakteru umowy dzierżawy obwodu łowieckiego zaistniał spór, który nie został jednoznacznie rozstrzygnięty przez doktrynę ani przez judykaturę (Daniłowicz, 2018, s. 253–262). Unikając wikłania się w sporne kwestie, wypada zauważyć, że nawet umowy administracyjnoprawne nie są zupełnie wolne od wpływów cywilistycznych. Dotyczy to chociażby zasady swobody umów²¹ właściwej dla umów zawieranych w obrocie prywatnoprawnym, która w umowach publicznoprawnych występuje w znacznie ograniczonym zakresie. Niezależnie zatem od tego, jakie zajmie się stanowisko w zawisłym sporze, należy przyjąć, że również w umowach dzierżawy obwodu łowieckiego występuje zasada swobody umów.

Mając na względzie, że zasada swobody umów co do zasady obejmuje swobodę określenia przez strony umowy warunków jej rozwiązania, należy przyjąć, że w przypadku umowy dzierżawy obwodu łowieckiego strony mogą z tej swobody skorzystać i zawrzeć postanowienia, których ustawodawca nie przewidział w pr.łow. Mogą to być postanowienia, które przedstawiają obowiązki dzierżawców i konsekwencje naruszenia ich w rażący sposób. Tytułem przykładu permanentna i nieuzasadniona odmowa wypłaty podmiotom poszkodowanym (szerzej: Rakoczy, 2016, s. 73 i n.) odszkodowań za szkody wyrządzone przez zwierzynę mogłaby skutkować przedterminowym wypowiedzeniem umowy dzierżawy przez wydzierżawiającego²². Mimo że art. 29a ust. 2a pr.łow. nie uwzględnia takiej możliwości, ze względu na obowiązującą zasadę swobody umów, otwartą przestrzeń do tego rodzaju działań stanowią umowy dzierżawy. Niewprowadzanie do umów dzierżawy postanowień umożliwiających ich wypowiedzenie w przypadku rażącego naruszenia przez dzierżawcę obowiązków jest wyrazem praktyki, która korzysta wyłącznie z wyrażonych *expressis verbis* w ustawie rozwiązań. W tym miejscu ujawnia się zatem przewaga bezpośrednich ustawowych zapisów. Tymczasem zamieszczenie w umowie dzierżawy obwodu łowieckiego dodatkowego punktu dotyczącego wypowiedzenia

umowy dzierżawy w przypadku rażącego naruszenia obowiązków przez dotychczasowego dzierżawcę mogłoby zmienić sytuację nowych i nowo powstałych dzierżawców, gdy uzyskaliby oni szansę na otrzymanie obwodu łowieckiego po tym dzierżawcy.

Podsumowanie

Zadania kół łowieckich zostały określone w § 22 Statutu Polskiego Związku Łowieckiego²³. Wśród tych zadań wymienienia się m.in.: prowadzenie gospodarki łowieckiej w dzierżawionych obwodach łowieckich, inicjowanie i organizowanie przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska, dbanie o dobry wizerunek łowiectwa i myśliwych wśród społeczności zamieszkującej tereny dzierżawionych obwodów oraz promocję łowiectwa i ochrony środowiska. Realizacja wspomnianych obowiązków odbywa się przez: dzierżawienie obwodów łowieckich i prowadzenie w nich prawidłowej gospodarki łowieckiej, w tym monitorowanie liczebności i struktur populacji zwierzyny, organizowanie polowań, aktywne uczestniczenie w akcjach propagujących idee łowiectwa i ochrony środowiska oraz współdziałanie z właścicielami gruntów położonych na terenie dzierżawionych obwodów²⁴. Biorąc pod uwagę zadania kół łowieckich oraz sposoby ich wykonywania, należy zaznaczyć, że dotychczasowi dzierżawcy obwodów łowieckich nierzadko nie wykonują swoich obowiązków, a mimo to nadal dzierżawią obwody łowieckie. Temu niepożądanemu zjawisku sprzyjają: zasada pierwszeństwa dzierżawy obwodu łowieckiego, która przysługuje dotychczasowemu dzierżawcom, pozbawienie starosty oraz podmiotów, które uczestniczą w procesie zawierania umowy dzierżawy obwodu łowieckiego, realnego wpływu na wybór dzierżawcy oraz niekorzystanie przez wydzierżawiających

z zasady swobody umów przy ustalaniu warunków przedterminowego rozwiązania umowy dzierżawy obwodu łowieckiego. Do kręgu podmiotów bezpośrednio poszkodowanych przez wymienione rozwiązania prawne należy zaliczyć w pierwszej kolejności nowych oraz nowo powstałych dzierżawców. Warto zwrócić uwagę, że u podstaw ich trudnej sytuacji leży w istocie triada okoliczności: przepisy, które stanowią barierę dla jakiegokolwiek rotacji dzierżawców, wzrastająca liczba kół łowieckich oraz ulegająca zmniejszeniu liczba obwodów łowieckich. Konieczne jest zatem podjęcie działań legislacyjnych, które stworzą przestrzeń wymiany dzierżawców obwodów łowieckich – z dotychczasowych dzierżawców, którzy nie wykonują należycie swoich obowiązków, na nowych lub nowo powstałych dzierżawców dających rękojmię prowadzenia racjonalnej gospodarki łowieckiej. Poza zmianami legislacyjnymi, które dotychczas zostały zaproponowane w tym zakresie, warto byłoby rozważyć, jak się wydaje, możliwość wprowadzenia przetargów na obwody łowieckie. Przyjęcie konkurencyjnego trybu wyboru dzierżawcy obwodu łowieckiego wiązałoby się z zerwaniem albo przynajmniej ograniczeniem monopolu dotychczasowych dzierżawców.

Oceniając istotność podnoszonych kwestii, wypada zauważyć, że są one ważne nie tylko dla nowych i nowo powstałych dzierżawców, ale również dla całego ekosystemu. Łowiectwo jako element ochrony środowiska przyrodniczego oznacza ochronę zwierząt łownych (zwierzyny) i gospodarowanie ich zasobami w zgodzie z zasadami ekologii oraz zasadami racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej i rybackiej²⁵. W odniesieniu do obowiązujących regulacji prawnych należy stwierdzić, że straciły one z pola widzenia koincydencję różnych aspektów łowiectwa. Prawdopodobnie z tego względu konsekwencje prowadzenia gospodarki łowieckiej w sposób nieracjonalny póki co nie wydają się jeszcze dotkliwie i w związku z tym nie są odpowiednio sankcjonowane.

Przypisy/Notes

¹ Proekologiczny charakter łowiectwa jest elementem ochrony środowiska przyrodniczego (Nowakowski, 1997, s. 83).

² Ustrój łowiecki w Polsce opiera się na: systemie obwodów łowieckich, prawie polowania należącym do Skarbu Państwa, własności zwierzyny należącej do Skarbu Państwa oraz prawie wykonywania polowania tylko przez członków Polskiego Związku Łowieckiego (Stec, 2009, s. 13). Zdaniem W. Daniłowicza dzierżawa obwodu łowieckiego jest w istocie dzierżawą prawa polowania, które przysługuje państwu. Nie powinno się zatem utożsamiać dzierżawy obwodu łowieckiego z dzierżawą gruntu (Daniłowicz, 2020, s. 127 i 128). Ten sam autor wskazuje, że prawo polowania nie może istnieć bez jakiejś przestrzeni fizycznej (gruntu), ale może istnieć bez zwierzyny (Daniłowicz, 2018, s. 43).

³ Ustawa z 13.10.1995 r. Prawo łowieckie (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1173 ze zm.).

⁴ Eksperti specjalizujący się w prawie łowieckim podkreślają, że ciągłość powierzchni obwodu łowieckiego ma fundamentalne znaczenie dla prawidłowego wykonywania gospodarki łowiecko-hodowlanej, zob. wyrok TK z 10.07.2014 r., P 19/13, OTK-A 2014/7/71.

⁵ Art. 23 ust. 1 ustawy z 13.10.1995 r. Prawo łowieckie. Zasadą jest, że łowiectwo może być wykonywane jedynie w obwodach łowieckich (Radecki, 2011, s. 129).

⁶ Art. 23 ust. 2 pr.łow.

⁷ GUS, 2017, s. 161; 2018, s. 160; 2019, s. 160; 2020, s. 160; 2021, s. 160; 2022, s. 158. <https://stat.gov.pl> (pobrano 30.01.2023).

⁸ Rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z 18.01.2021 r. w sprawie trybu składania i rozpatrywania wniosków o dzierżawę obwodów łowieckich oraz kryteriów oceny tych wniosków i wnioskodawców (Dz.U. z 2021 r., poz. 139).

⁹ Art. 2 pkt 4 ustawy z 14.12.2017 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia zwalczania chorób zakaźnych zwierząt (Dz.U. z 2018 r., poz. 50). W uzasadnieniu do rządowego projektu tejże ustawy wskazano, że zrezygnowanie z przyznawania dotychczasowemu dzierżawcy prawa pierwszeństwa w zawarciu umowy dzierżawy obwodu łowieckiego na kolejny okres służy zapewnieniu prawidłowego prowadzenia gospodarki łowieckiej (druk nr 2114, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=2114> (pobrano: 30.01.2023)).

¹⁰ Art. 29 ust. 2 pr.łow. w brzmieniu przed 17.01.2018 r., kiedy weszła w życie ustawa z 14.12.2017 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia zwalczania chorób zakaźnych zwierząt.

¹¹ W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę, że koła łowieckie są podstawowymi ogniwami organizacyjnymi w Polskim Związku Łowieckim, które służą realizacji celów i zadań łowiectwa (Nowak-Korcz, 2014, s. 97).

¹² Komisja jest powoływana przez zarząd okręgowy PZŁ. W jej skład wchodzi co najmniej trzy osoby: łowczy okręgowy, członek Naczelnej Rady Łowieckiej z danego okręgu albo jego zastępca, albo delegat na Krajowy Zjazd Delegatów PZŁ, który otrzymał największą liczbę głosów, oraz członek PZŁ wyznaczony przez łowczego okręgowego. Ponadto w pracach komisji na prawach jej członka może uczestniczyć po jednym przedstawicielu wyznaczonym przez wydzierżawiającego oraz właściwą izbę rolniczą.

¹³ Obwody łowieckie dzielą się na obwody łowieckie leśne i polne. Obwody łowieckie leśne wydzierżawia dyrektor regionalnej dyrekcji Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe.

¹⁴ Wszystkie organy, które są zobowiązane do podjęcia działań zmierzających do zawarcia umowy dzierżawy obwodu łowieckiego (zarząd okręgowy PZŁ, komisja, starosta, wójt (burmistrz, prezydent miasta) oraz właściwa izba rolnicza), muszą dokonać tych czynności w terminie do 1 kwietnia. Jak wynika z art. 8a pr.łow., łowiecki rok gospodarczy obejmuje okres od 1 kwietnia do 31 marca roku następnego. Z racji tego należy przyjąć, że umowa dzierżawy obwodu łowieckiego musi zostać podpisana do tego terminu, aby 1 kwietnia obwód łowiecki był już dzierżawiony przez wybrane koło łowieckie. Starosta, wyznaczając opiniodawcom termin na wydanie opinii, musi pamiętać, że powinny one do niego wpłynąć przed podpisaniem umowy.

¹⁵ Art. 106 ustawy z 14.06.1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2000 ze zm.).

¹⁶ Zob. art. 46 pr.łow. Doktryna nie wypowiada się jednoznacznie w kwestii charakteru prawnego odpowiedzialności za szkody łowieckie. Według jednego z poglądów odpowiedzialność za szkody łowieckie ma charakter odpowiedzialności absolutnej typu gwarancyjnego (Müller & Zwolak, 1998, s. 150). Natomiast zgodnie z innym stanowiskiem odpowiedzialność za szkody łowieckie jest odpowiedzialnością obiektywną, ale nie jest odpowiedzialnością absolutną (Radecki & Danecka, 2019, s. 389).

¹⁷ Zob. art. 3 pr.łow.

¹⁸ Z § 3 ust. 9 rozporządzenia Ministra Klimatu i Środowiska z 18.01.2021 r. w sprawie trybu składania i rozpatrywania wniosków o dzierżawę obwodów łowieckich oraz kryteriów oceny tych wniosków i wnioskodawców można wywieść, że wniosek zarządu okręgowego PZŁ o dzierżawę obwodu łowieckiego musi wskazywać konkretne koło łowieckie. Niedopuszczalne jest zatem złożenie takiego wniosku na rzecz kilku kół łowieckich.

¹⁹ Art. 28 ust. 2 i 4 pr.łow. Rozporządzenie Ministra Środowiska z 10.12.2002 r. w sprawie szczegółowych zasad przekazywania w zarząd obwodów łowieckich wyłączonych z wydzierżawiania (Dz.U. z 2002 r., nr 219, poz. 1842). Problematyka wyłączania obwodów łowieckich z wydzierżawiania została podjęta w szerszym zakresie w innej publikacji (Stec, 2012, s. 62 i n.).

²⁰ Stosownie do art. 29a ust. 1 pr.łow. umowa dzierżawy obwodu łowieckiego w szczególności powinna zawierać: numer i powierzchnię obwodu łowieckiego; obszar gruntów leśnych i polnych wchodzących w skład obwodu łowieckiego; kategorię obwodu łowieckiego; wysokość czynszu za dzierżawę obwodu łowieckiego i termin jego płatności; obowiązki stron umowy; zasady zastosowania odstrzału zastępczego; sposób i terminy rozliczeń między stronami umowy w przypadku jej rozwiązania.

²¹ Zasada swobody umów oznacza, że strony mają wybór co do tego, czy w ogóle chcą nawiązać stosunek umowny. Ponadto mogą one swobodnie decydować o tym, z kim chcą taki stosunek nawiązać, jak również jakie będą prawa i obowiązki stron tego stosunku. Niekiedy do zakresu tej zasady zalicza się także prawo do zdecydowania o formie umowy czy też warunkach jej rozwiązania (Radwański, 1977, s. 103–106).

²² Odszkodowanie za szkody łowieckie wiąże się z ochroną interesu publicznego, jakim jest ochrona zwierzyny i dopuszczalność wykonywania polowania (Stec, 2017, s. 22). Budżet państwa często nie posiada wystarczających środków na wypłatę odszkodowań, wobec czego łowiectwo musi samo na ten cel zarobić oraz na swój rozwój i ochronę zwierzyny (Stec, 2016, s. 18).

²³ https://www.pzlow.pl/images/Statut_PZL_z_zalacznikami_1-3.pdf (pobrano 30.01.2023).

²⁴ § 23 Statutu Polskiego Związku Łowieckiego.

²⁵ Art. 1 pr.łow. Regulacje prawne dotyczące łowiectwa należą do przepisów z dziedziny ochrony środowiska (Stec, 2019, s. 106).

Bibliografia/References

Literatura/Literature

- Daniłowicz, W. (2018a). Prawo polowania – nienazwana instytucja prawa łowieckiego. *Studia Prawnicze KUL*, (3/75).
- Daniłowicz, W. (2018b). *Prawo polowania*. Wolters Kluwer Polska.
- Daniłowicz, W. (2020). *Prawo łowieckie*. Wolters Kluwer Polska.
- Müller, T., & Zwolak, Z. (1998). *Prawo łowieckie z komentarzem oraz przepisami wykonawczymi i związkowymi*. Wydawnictwo Prawnicze.
- Nowak-Korcz, P. (2014). Dzierżawa obwodu łowieckiego w aspekcie translatologicznym. *Comparative Legistics*, (17).
- Nowakowski, A. (1997). Zadania leśnictwa i gospodarki łowieckiej w lasach wynikające z ustawy „Prawo Łowieckie”. *Sylvan*, (2).
- Pązik, A., & Słomski, M. (2015). *Prawo łowieckie. Komentarz*. Wolters Kluwer Polska.
- Radecki, W. (2011). *Prawo łowieckie w Polsce, Czechach i Słowacji*. Wydawnictwo Prawa Ochrony Środowiska.
- Radecki, W., & Danecka, D. (2019). *Prawo łowieckie. Komentarz*. Difin.
- Radwański, Z. (1977). *Teoria umów*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Rakoczy, B. (2016). *Odpowiedzialność za szkody łowieckie*. Wolters Kluwer Polska.
- Stec, R. (2009). *Prawo łowieckie. Wybrane aspekty prawno-porównawcze*. Bellona.
- Stec, R. (2012). *Uprawianie łowiectwa i prowadzenie gospodarki łowieckiej. Uwarunkowania administracyjne, cywilnoprawne i organizacyjne*. Wolters Kluwer Polska.
- Stec, R. (2014). Komentarz do art. 29a. W: B. Rakoczy, R. Stec, & A. Woźniak, *Prawo łowieckie. Komentarz*. Wolters Kluwer Polska.
- Stec, R. (2016). Organizacje ekologiczne w Polsce a gospodarka łowiecka. *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*, (4).
- Stec, R. (2017). Podmiotowe ustawowe przypadki wyłączające wypłatę odszkodowań za szkody powodowane przez dziki, łosie, jelenie, daniela i sarny w uprawach i płodach. *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*, (12).
- Stec, R. (2019). *Łowiectwo jako prawnie dozwolona eksploatacyjna działalność człowieka ingerująca w środowisko przyrodnicze*. TNOiK „Dom Organizatora”.
- Szachułowicz, J. (2001). Głos do wyroku SN z 21.03.2001 r., III CKN 497/00. *Orzecznictwo Sądów Polskich*, (11).

Akty prawne/Legal acts

- Rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z 18.01.2021 r. w sprawie trybu składania i rozpatrywania wniosków o dzierżawę obwodów łowieckich oraz kryteriów oceny tych wniosków i wnioskodawców (Dz.U. z 2021 r., poz. 139).
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z 10.12.2002 r. w sprawie szczegółowych zasad przekazywania w zarząd obwodów łowieckich wyłączonych z wydzierżawiania (Dz.U. z 2002 r., nr 219, poz. 1842).
- Statut Polskiego Związku Łowieckiego. https://www.pzlow.pl/images/Statut_PZL_z_zalacznikami_1-3.pdf (pobrano 30.01.2023).
- Ustawa z 14.06.1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2000 ze zm.).
- Ustawa z 13.10.1995 r. Prawo łowieckie (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1173 ze zm.).
- Ustawa z 14.12.2017 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia zwalczania chorób zakaźnych zwierząt (Dz.U. z 2018 r., poz. 50).

Inne źródła/Other sources

- GUS. (2017). *Rocznik statystyczny leśnictwa*. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rolnictwo-lesnictwo/lesnictwo/lesnictwo-2017,1,13.html> (pobrano 30.01.2023).
- GUS. (2018). *Rocznik statystyczny leśnictwa*. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyczny-lesnictwa-2018,13,1.html> (pobrano 30.01.2023).
- GUS. (2019). *Rocznik statystyczny leśnictwa*. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyczny-lesnictwa-2019,13,2.html> (pobrano 30.01.2023).
- GUS. (2020). *Rocznik statystyczny leśnictwa*. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyczny-lesnictwa-2020,13,3.html> (pobrano 30.01.2023).
- GUS. (2021). *Rocznik statystyczny leśnictwa*. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyczny-lesnictwa-2021,13,4.html> (pobrano 30.01.2023).
- GUS. (2022). *Rocznik statystyczny leśnictwa*. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyczny-lesnictwa-2022,13,5.html> (pobrano 30.01.2023).
- Uzasadnienie rządowego projektu ustawy z 14.12.2017 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia zwalczania chorób zakaźnych zwierząt, druk nr 2114, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=2114> (pobrano 30.01.2023).
- Wyrok TK z 10.07.2014 r., P 19/13, OTK-A 2014/7/71.

Mgr Joanna Kiraga

Asystentka w Katedrze Prawa Gospodarczego Publicznego i Ochrony Środowiska na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Autorka publikacji w zakresie prawa gospodarczego publicznego, prawa zamówień publicznych oraz prawa ochrony środowiska. Mediatorka i uczestniczka warsztatów i szkoleń specjalistycznych z mediacji. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się na zamówieniach publicznych, alternatywnych metodach rozwiązywania sporów oraz ochronie środowiska.

Mgr Joanna Kiraga

Assistant Professor at the Department of Public Economic Law and Environmental Protection Law, Faculty of Law and Administration, University of Gdańsk. Author of publications in the field of public economic law, public procurement law and environmental law. Mediator and participant of workshops and specialized mediation training. Her scientific interests are focused on public procurement, alternative dispute resolutions and protection of the environment.

Zespół recenzentów czasopisma „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” w 2023 r.

Dr hab. Rafał Adamus, prof. UO – Uniwersytet Opolski

Dr hab. Aneta Arkuszewska, prof. UR – Uniwersytet Rzeszowski

Dr Mateusz Balcerzak – Uniwersytet Łódzki

Dr hab. Katarzyna Bilewska, prof. UW – Uniwersytet Warszawski

Prof. dr hab. Rafał Blicharz – Uniwersytet Śląski w Katowicach

Dr hab. Anna Błachnio-Parzych, prof. ALK – Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie

Dr hab. Mateusz Błachucki, prof. PAN – Polska Akademia Nauk

Dr hab. Piotr Bogdanowicz – Uniwersytet Warszawski

Dr hab. Wojciech Bożek – Uniwersytet Szczeciński

Dr Joanna Buchalska – Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie

Prof. dr hab. Adam Brzozowski – Uniwersytet Warszawski

Dr hab. Jan Byrski, prof. UEK – Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Dr hab. Jan Chmielewski, prof. ALK – Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie

Dr hab. Marzena Czarnecka, prof. UE – Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

Dr hab. Iwona Dorota Czechowska, prof. UŁ – Uniwersytet Łódzki

Dr hab. Anna Ćwiakala-Małys, prof. UW – Uniwersytet Wrocławski

Dr hab. Tomasz Długosz – Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Dr hab. Jarosław Dobkowski, prof. UWM – Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Dr hab. Michał Domagała – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Dr hab. Przemysław Drapała, prof. ALK – Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie

Dr hab. Małgorzata Dumkiewicz, prof. UMCS – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Dr Maciej Etel – Uniwersytet w Białymstoku

Dr hab. Kinga Flaga-Gieruszyńska, prof. US – Uniwersytet Szczeciński

Dr hab. Dorota Fleszer – Wyższa Szkoła Humanitas w Sosnowcu

Dr hab. Bartłomiej Gliniecki, prof. UG – Uniwersytet Gdański

Dr hab. Jan Gola, prof. UEW – Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Dr hab. Anna Golonka, prof. UR – Uniwersytet Rzeszowski

Prof. dr hab. Jacek Gołaczyński – Uniwersytet Wrocławski